

שביתה פוליטית והשבתה פוליטית

הילכו שתיים יחדיו במחאת 2023?

מילות מפתח: שביתה פוליטית, השבתה פוליטית, גישת משאבי הכוח התאגידית, מחאה חברתית, אליטות

תקציר

בדמוקרטיה הישראלית הוכרה זכות לשביתה כלכלית הקשורה ליחסי עבודה ושכר, ואילו שביתה פוליטית, אשר מכוונת נגד מדיניות ונגד המדינה בכובעה כריבון, נתפסה מסורתית כשביתה אסורה. גם השבתה התקפית מצד תאגידיים ומעסיקים נתפסה לאורך השנים כבלתי-לגיטימית.

הגושפנקה שניתנה לשביתות פוליטיות במסגרת המחאה של 2023, חרף היותן מחוץ למגרש של יחסי העבודה, נבעה בין השאר מהתגבשות קהילה אפיסטמית המורכבת מאליטות פרופסיונליות-ליברליות, הכוללת אנשי אקדמיה ומדע, כלכלנים ורופאים, אשר תמכה בנקיטת שביתות ככלי למאבק ציבורי. קהילה אפיסטמית זו פעלה לצד קבוצות אליטה נוספות, ובהן אליטה כלכלית של מעסיקים, תאגידיים ובעלי הון שתמכו בקיומן

של שביתות פוליטיות וראו בהן מהלך לגיטימי. חלק מן הלגיטימיות של השביתות הפוליטיות נבע אף מכך שהיו מלוות בהשבתות פוליטיות, שגם הן תולדה של יוזמה מצד אליטות שונות.

גישת משאבי הכוח יכולה להסביר את התופעה של עליית השימוש בשביתות פוליטיות במסגרת המחאה. הגישה מתארת גידול בהפעלתם של אמצעים ארגוניים חרף ירידה תלולה בהיקף ההתארגנות, ירידת כוחן של מפלגות הפועלים ודחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית. הגישה גורסת כי כיום יכולים ארגוני עובדים להיות פעילים מאוד בשביתות, אך בניגוד לעבר, הדבר מתבטא סביב סוגיות ציבוריות וחברתיות רחבות. לפי גישה זו, גורמים שונים מביאים לבניית יכולתם של ארגונים לפעול, ובהם רשתות קשרים עם גורמים אחרים. בהקשר זה יציג המאמר גישה חדשה – גישת משאבי הכוח התאגידי, שלפיה דחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית בשל עליית כוחות ניאורליברליים מחזקת את יכולתם של התאגידים לפעול במסגרת השבתות פוליטיות, ומאפשרת לגיטימיזציה לשביתות פוליטיות שנלוות להשבתות. זאת בין השאר על רקע רשתות קשרים שנוצרות בין ארגוני עובדים לתאגידים, לקהילה אפיסטמית ולאליטות.

מבוא

שנת 2023, על רקע התוכנית לביצוע רפורמה במערכת המשפט (רם 2023; קמפ ואחרים, 2023), פרצה מחאה חברתית שכללה הפגנות וימי שיתוק. מחאה חברתית זו כללה שביתות ואף השבתות.

ב

מקדמת דנא הוכרה שביתה לגיטימית כזו המכוונת להשגת יעדים כלכליים ושיפור תנאי עבודה ושכר (מונדלק, 2001). שביתה הוגדרה כפעולת לחץ מתואמת של עובדים במסגרת מאבקם המקצועי מול המעביד (בג"צ חטיב 1985), ונועדה לגשר על הפער בכוח המיקוח שבין העובד למעסיק (רדאי, 1994). אולם השביתות שהתקיימו במחאה של 2023 היו שביתות מסוג אחר. השביתות הללו לא נסבו על תנאי עבודה ושכר, אלא היו מכוונות נגד תוכנית מדיניות לרפורמה במערכת המשפט. שביתה המכוונת נגד המדינה בכובעה כריבון סווגה מסורתית כשביתה פוליטית אסורה.

השבתה לעומת זאת היא אקט של המעסיק המבקש ביוזמתו להפסיק את העבודה. בישראל לא קיימת זכות השבתה למעסיק. השבתה אפשרית רק כהשבתת מגן ובנסיבות צרות וספציפיות שבהן מתקיימת שביתה ומתעורר צורך מיוחד של המעסיק לצמצם את נזקיו (רדאי, 1980). יחד עם זאת, השביתות הפוליטיות (וגם ההשבתות הפוליטיות) שפרצו במהלך המחאה של 2023 נתפסו כלגיטימיות מצד מעסיקים וקבוצות אליטה שונות, ובכלל זה אליטה כלכלית הכוללת חברות ובעלי עסקים. כך הייתה השביתה המאורגנת מצד ההסתדרות במרץ 2023 תולדה של שיתוף פעולה עם תאגידים וארגונים, דוגמת בנקים וקניונים, שהורו לעובדיהם להפסיק את עבודתם. האליטות אף הצליחו להניע ציבור גדול להשתתף בפעולות שביתה ומחאה.

ההכשר שניתן לשביתות פוליטיות או להשבתות פוליטיות אלה נבע בין השאר מהתגבשות של קהילה אפיסטמית המורכבת מאליטה פרופסיונלית-ליברלית, וכוללת אנשי אקדמיה, כלכלנים ורופאים, אשר תמכה בנקיטת צעדים ארגוניים ככלי למאבק ברפורמה המשפטית. קהילה אפיסטמית היא קהילת דעה אשר מונה רשת של מומחים בתחום מסוים, המבקשת לקדם רעיון משותף, והיא מורכבת לעיתים קרובות מגורמים מקצועיים שונים, אנשי מדע ואקדמיה (Hass, 1992). קהילה אפיסטמית זו, הכוללת אליטות פרופסיונליות-ליברליות, פעלה לצד קבוצות אליטה נוספות, ובעיקרן אליטה כלכלית. חלק מן הלגיטימיות של השביתות הפוליטיות נבע אף מכך שהיו מלוות בהשבתה פוליטית שהיא תולדה של יוזמה מצד אליטות שונות – הכוללות תאגידים ובעלי הון, ואף גורמים נוספים, דוגמת האוניברסיטאות, שפעלו להשבית את המוסדות במהלך המחאה.

הספרות הקיימת שעסקה בעילות השביתה דנה בעיקר בשאלת ההכרה בשביתה פוליטית, ובנטייה של דמוקרטיות ושל מערכות חוק לא להכיר בעילת שביתה מסוג זה (שקד, 1999; בן ישראל, 2007; רדאי, 1994; מונדלק, 2001). הספרות לא דנה עד עתה בהשבתה פוליטית או בקשר בין שביתה פוליטית להשבתה ובהשפעת האליטות על מידת הלגיטימציה של שביתה פוליטית. המאמר הנוכחי מבקש למלא את החסר ולדון בקשר שבין שביתה פוליטית להשבתה פוליטית והנגיעה לאליטות בחברה הישראלית. מאמר זה יטען כי השביתות הפוליטיות, שבאופן מסורתי נתפסו כאסורות, קיבלו במחאה גושפנקה דווקא בשל תמיכתם של מעסיקים ושל אליטות שונות – בעיקר אליטות פרופסיונליות-ליברליות, ואליטות כלכליות. לצד זאת, השבתות הֶתִקפיות מצד מעסיקים, שמסורתית נתפסו כבלתי-לגיטימיות, קיבלו בשנים האחרונות, וביתר שאת במחאה, לגיטימציה תחת הפְּעוּת של השבתות פוליטיות.

יתרה מכך, הספרות הקיימת לגבי התארגנות בישראל גורסת שחלה נסיגה בהיקף ההתארגנות והצעדים הארגוניים ובכיסוי של הסכמים קיבוציים (הברפלד, 2015). מאמר זה יטען כי בניגוד לתפיסה הקיימת, בנסיבות מסוימות ניכרת דווקא עלייה בשימוש בצעדים ארגוניים חריגים מסוג שביתה פוליטית, שבאופן מסורתי לא נעשה בהם שימוש. התפתחות השימוש בצעדים חריגים של שביתה פוליטית תנוחת בפריזמה של גישת משאבי הכוח. לעניין זה, המאמר ידון לראשונה בקשר בין שביתה פוליטית לתיאוריית משאבי הכוח, העוסקת בזיקה בין מידת הייצוג של אינטרסים של עובדים בשדה הפוליטי לבין שביתות (Schmalz et al., 2018). גישת משאבי הכוח מתארת גידול בהפעלת אמצעים ארגוניים חרף דחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית, ירידה בהתארגנות, וירידת כוחן של מפלגות פועלים (Schmalz et al., 2018). הגישה טוענת שגורמים שונים מביאים לבניית יכולת של ארגוני עובדים לפעול, ובהם רשתות קשרים לארגונים, כאשר צעדים ארגוניים ננקטים דווקא בנוגע לסוגיות פוליטיות או ציבוריות, וארגוני העובדים הופכים לשחקנים מרכזיים בזירה החברתית (Lévesque et al., 2010).

בהקשר זה יציג המאמר גישה חדשה – גישת משאבי הכוח התאגידית, שלפיה דחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית בשל עליית כוחות ניאורליברליים מחזקת את יכולתם של התאגידים לפעול במסגרת השבתות פוליטיות, ומאפשרת לגיטימציה לשביתות פוליטיות שנלוות להשבתות. זאת בין השאר על רקע רשתות שנוקמות בין ארגוני עובדים לתאגידים ולאליטות. בהיבט אחר, הלגיטימציה של השביתה במחאת 2023 נגזרת מתפיסת אי־הציות האזרחי, שמצדיקה נקיטת צעדים רדיקליים כחלק ממאבק הנוגע לאופי המשטר. המאמר ידון בשאלת ההכרה בזכות לשביתה פוליטית ולהשבתה פוליטית, ובהשפעת השילוב ביניהן על השביתות במחאה של 2023.

מבנה המאמר יהיה כדלקמן: הפרק הראשון יעסוק בשביתה ובשביתה פוליטית בדמוקרטיה הישראלית. פרק זה ידון גם בדיני שביתה בישראל ובכללים הבסיסיים לשביתה לגיטימית. הפרק השני יעסוק בהשבתה ובהשבתה פוליטית בדמוקרטיה הישראלית. בפרק השלישי יתוארו שביתות והשבתות שהתקיימו במסגרת מחאת 2023. הפרק הרביעי יעסוק במעמד השביתה וההשבתה שהתרחשו במחאת 2023. הפרק ידון בהתפתחות תמיכה בצעדי השביתה וההשבתה בקרב קהילה אפיסטמית ליברלית ואליטות שונות. הפרק יעסוק גם בלגיטימציה לשביתה פוליטית מתוך גישת אי־הציות האזרחי. הפרק החמישי ידון בגישת משאבי הכוח ויישומה במקרה זה.

1. שביתה ושביתה פוליטית בדמוקרטיה הישראלית

א. שביתה בישראל – כללים לשביתה לגיטימית

השביתה עוגנה בזכות אוניברסלית באמנה הכלכלית חברתית של האו"ם בסעיף 8(4) (International Convent, 1966). באמנות ארגון העבודה הבין-לאומי מספר 87 C087 (1948) ומספר 98 (C098 1949) עוגנה זכות ההתארגנות. האמנה הכלכלית חברתית אושרה על-ידי ישראל, וכן אושרה בשנת 1957 אמנת ארגון העבודה הבין-לאומי מס' 98 בדבר התארגנות (Litor, 2023).

בישראל מוכרת הזכות לשבות וכן קיימות הגנות על עובדים שובתים, כאשר על-פי סעיף 19 לחוק ההסכמים הקיבוציים תשי"ז 1957 שביתה אינה הפרת חוזה אישי, ועל-פי סעיף 33 לחוק לא ניתן לפטר עובדים בגין השתתפותם בשביתה. יחד עם זאת, שביתה אינה מזכה את העובדים בשכר. על-פי סעיף 5א לחוק יישוב סכסוכי עבודה יש להכריז על סכסוך עבודה 15 יום קודם לשביתה (ליטור, 2019). אם לא ניתנת הודעה מוקדמת לשביתה, בדמות הכרזה על סכסוך עבודה קודם לקיומה של שביתה, הרי שעסקינן בשביתה פראית שאינה לגיטימית.

בישראל שוררת הדוקטרינה הארגונית שלפיה שביתה לגיטימית היא רק זו שהוכרזה בידי ארגון העובדים היציג ולא בידי גורמים אחרים (בן-ישראל, 2007). שביתות שהוכרוזו בידי עובדים יחידים או גורמים אחרים לא הוכרו כלגיטימיות לאורך השנים. כך למשל, בפרשת **קוקה** נקבע כי שביתה שהוכרזה בידי עובד בודד ואף בידי ראש ועד עובדים שלא בתיאום עם ארגון העובדים עצמו היא שביתה בלתי-חוקית (עש"ם קוקה 1986). נקבע כי הדין תחם את גבולות המותר והאסור, ולא העניק לכל עובד כפרט את שיקול הדעת להחליט אילו מעשים או מחדלים יהיו ביטוי לסכסוך עבודה או מתי וכיצד לנקוט צעדים כאלה. נקבע כי עצם היווצרותו של סכסוך הוא תולדה של פעולה הצומחת מן המסגרת הארגונית, ויש לה דפוסים מקובלים של התחלה על-פי תקנוני ארגוני העובדים והכללים הפורמליים להכרזה על שביתה. עוד נקבע כי אם יתאפשר לכל עובד יחיד להחליט על קיום מאבק בכל צורה ובכל עת לפי בחירתו, יישמט הבסיס ליחסי עבודה.

ב. שביתה פוליטית

שביתה הוכרה מראשית חיי המדינה ככלי כלכלי שנועד לשמש במסגרת משא ומתן בין עובדים למעסיקים על הסכם קיבוצי (מונדלק, 2001).

לעומת השביתה הכלכלית הרגילה, שביתה פוליטית – זו שמכוונת נגד המדינה בכובעה כריבון ומבקשת לפעול נגד מדיניות – נתפסה מסורתית כשביתה בלתי-חוקית (בן-ישראל, 1986).

שביתה פוליטית נתפסה כזו שעלולה לחתור תחת השלטונות הנבחרים ולכפות עמדות מצד קבוצות מסוימות או גופים חוץ-שלטוניים החולשים על משאבי כוח. כך צוין בפרשת **חטיב** (בג"צ חטיב 1985):

השביתה הפוליטית הבאה לכפות על רשויות השלטון מעשה או מחדל שלא היו מוכנים לו אלמלא השביתה, מעוררת בעיות חוקתיות וחברתיות רבות: במשטר דמוקרטי יש בה כדי לפתוח פתח להשלטת רצונם של השובתים על המוסדות הדמוקרטיים הנבחרים ולכוון הליכים על פי כוח הכפייה של גופים חוץ שלטוניים ואף של קבוצות מיעוט בעלות יכולת כפיה הלכה למעשה. ייתכן שיש מדינות שבהן הפסקת חשמל כללית לרבות זה המוזרם לבתי חולים ולבתי תינוקות, יכולה להביא אף את המחוקק לכל מעשה חקיקה הנדרש ממנו. אין ספק כי נפגעת מכך באופן מהותי ביותר דרך הפעולה של הדמוקרטיה ככזאת.

הקושי בשביתה הפוליטית, המבקשת להשיג יעדים פוליטיים, טמון גם בחוסר האפקטיביות שלה בהיותה פועלת נגד המעסיק שאינו צד לקביעת המדיניות מצד הממשל. בעייתיות נוספת עולה מחוסר ההוגנות כלפי המעסיק, שהוא צד ג' שאינו נוגע לעניין, ואשר עלול להיפגע ממהלכי השביתה.

גם במסגרת המשפט הבינ-לאומי, שביתה פוליטית טהורה הוגדרה כמצויה מחוץ לגדר של מערכת יחסי העבודה במדינות דמוקרטיות (ליטור, 2022). אומנם שביתה הוכרה כזכות יסוד על-ידי ארגון העבודה הבינ-לאומי וכנגזרת מזכות ההתארגנות המעוגנת באמנות 87 ו-98 של הארגון – סעיף 754 לאוגדן החלטת הוועדה לענייני התארגנות של ארגון העבודה הבינ-לאומי (ILO, 2018), אלא שבסעיף 760 באותו אוגדן נקבע כי שביתה פוליטית טהורה אינה נתפסת כנכללת בזכות ההתארגנות (שם).

בישראל התפתח דגם שביתה נוסף, והוא שביתה מעין פוליטית. שביתה מעין פוליטית הוגדרה בפרשת **בזק** כזו שמכוונת נגד תוכנית מדיניות במצבים שבהם אומנם אין קשר לתנאי עבודה במובנם הצר, אך לתוכנית המדיניות ישנה השפעה ברורה ומוכחת על תנאי העבודה (בג"צ בזק 1995). במקרים של שביתה מעין פוליטית הוכרה האפשרות לצעדים ארגוניים קצרי מועד, אך לא לשביתה רגילה (רדאי, 2001).

בספרות נמתחה ביקורת על הפרשנות הצרה שהוענקה לקטגוריה זו, שלפיה שביתות רבות מוחרגות מִגֵּדֶר הגדרת שביתה כלכלית ואינן מתאפשרות (שקד, 1999). הפרשנות הצרה של המושג שביתה מעין פוליטית באה לידי ביטוי בפרשת בזק עצמה. בפרשת זו, שנגעה לרפורמה בנושא פתיחת שווקים לתחרות בשיחות בין-לאומיות, נקבע כי כיוון שההשפעה אמורה להיות רק על עובדים עתידיים של החברה ואין הוכחה להשפעה ישירה על עובדים קיימים, הרי שזו אינה שביתה מעין פוליטית, ואין כלל אפשרות לצעדים ארגוניים.

2. השבתה והשביתה פוליטית בדמוקרטיה הישראלית

בישראל לא הוכרה מסורתית זכות להשביתה התקפית מצד המעסיק (רדאי, 1980). מאז ומעולם נתפסה השבתה ספונטנית מצד מקום העבודה כאקט בלתי-חוקי. בפרשת **אורדן** קבע בית הדין לעבודה כי אין למעסיק זכות לבצע השבתה יזומה של הרתעה או מִנְעֵ (דיון קוזולביץ', 1981).

האפשרות שעמדה למעסיקים לאורך השנים היא רק להשבתת מִגְן, שהיא השבתה שמתרחשת בנסיבות קונקרטיות שבהן מתקיימת שביתה מצד העובדים, והיא נועדה לצמצם נזקי המעסיק (ליטור, 2019). השבתת מִגְן נדירה ביותר, ומתאפשרת רק במצבים של כורח. אלה מצבים שבהם מבחינה תפעולית המעסיק אינו יכול להפעיל את עסקו לנוכח שביתה חלקית של חלק מן העובדים, והוא נאלץ לשלוח לביתם את מעט העובדים שהתייצבו, בשל היעדר אפשרות טכנית לספק להם עבודה (דיון אלקו 1978).

בשנים האחרונות ניכרת צמיחתה של תופעה חדשה של השבתה פוליטית מצד תאגידים, מעסיקים ובעלי הון, היוצאים נגד יוזמות מדיניות. השבתה פוליטית שהתרחשה בשנים האחרונות באה לידי ביטוי בין השאר סביב חוק הפונדקאות – חוק ההסכמים לנשיאת עוברים (אישור הסכם ומעמד היילוד התשנ"ו 1996). בתיקון לחוק בשנת 2018 הורחבה הזכאות לשימוש בפונדקאות לנשים יחידניות אך לא לגברים. הדבר הוביל למחאה נרחבת

שהיו שותפים לה, לצד קהילת הלהט"ב, גם קבוצות אינטרסים שונות, מעסיקים ובעלי הון. המחאה הובילה לביטול התיקון לחוק בידי בג"ץ בשנת 2021, בהיותו מפלה כלפי גברים יחידניים (בג"צ ארד-פנקס 2021).

ההשבתה הפוליטית סביב חוק הפונדקאות התרחשה ב-19.7.2018 בתגובה להצבעת הקואליציה בעד התיקון לחוק בקריאה ראשונה (ליבוביץ', 2018). שורה של חברות הייטק, ובהן מיקרוסופט, מלאנוקס, איי.בי.אם, חברות תקשורת דוגמת סלקום וחברות פרסום הודיעו על השבתה בת יום בתגובה ליוזמה לתיקון החוק.

השבתה פוליטית נוספת ניכרת בכל הנוגע למחאה נגד האלימות כלפי נשים. במקרה זה, השבתה מצד חברות הייטק שונות נועדה לצאת נגד מדיניות הממשלה בנושא, והיעדר האפקטיביות של המדיניות הקיימת למיגור האלימות נגד נשים (עצמון, 2018).

ההשבתות הפוליטיות של מחאת 2023 היו אם כן המשך התופעה של השבתות פוליטיות, שניכרת בשנים האחרונות.

3. שביתות פוליטיות והשבתות פוליטיות במסגרת מחאת 2023

במהלך שנת 2023 היינו עדים לשביתות ולהשבתות שנועדו לשמש כלי במאבק נגד הצעות חוק בנושא הרפורמה המשפטית. בתחילת שנת 2023, בחודש פברואר, לאחר שהממשלה הכריזה על כוונתה לבצע רפורמה, התרחשו מספר ימי שביתה שהוכרזו בידי ארגוני המחאה בשיתוף פעולה עם מעסיקים, ארגונים וחברות. ימי שביתה אלה כללו בעיקר תאגידים וחברות הייטק, ומקומות עבודה פרטיים כגון פירמות של עורכי דין ובתי השקעות, שבהם הפסיקו חלק מן העובדים או רובם את עבודתם בתמיכתו של המעסיק. יום שביתה כללי כזה התקיים ב-13 בפברואר על רקע הכנת החוקים החדשים לחקיקה, ובמקביל לו התקיימה הפגנה גדולה מול הכנסת.

כך, בחלק ניכר מן המקרים היו השביתות תוצאת תמיכתם של מעסיקים, מוסדות ותאגידים. השביתות שהתקיימו בשלב זה היו שביתות שלא הוכרזו בידי ארגון עובדים, אלא בידי ארגוני המחאה בשיתוף גורמים נוספים. באותו שלב עדיין לא הצטרפו ארגוני העובדים עצמם לצעדים הארגוניים. ימי השיתוק והשביתות שהתקיימו במסגרת זו התבטאו לרוב בהחלטה אינדיבידואלית של עובד לשבות באופן אישי ולצאת להפגין

מול הכנסת בירושלים או במקום הפגנה אחר. במקרים הללו היו אלה ימי שביתה של עובדים בודדים שבחרו להפסיק את עבודתם, ואלה נתפסו בדרך כלל כמהלך לגיטימי, חרף העובדה שלא הוכרזו בידי ארגון עובדים.

הלגיטימציה לצעדי שביתה אישית אלה בראשית 2023 מצד תאגידי ובעלי עסקים התבטאה באי־ניכוי ימי שביתה או במתן אפשרות לעובדים לקיים יום שביתה עצמאי על חשבון חופשה. ביום השיבוש שהתקיים ב־13 בפברואר 2023, חברות הייטק רבות שתמכו בשביתה, כגון נטורל אינטליג'נס, סקי אפספלייר, טריגו, הלו הארט וצ'ק, לא ניכו לעובדים ימי שביתה, אלא שילמו להם שכר מלא עבור השתתפותם בפעולות המחאה. מטה חברות ההייטק אף סיפק אוטובוסים לעובדים כדי להגיע לימי השיבוש וההפגנות בירושלים (דגני, 2023). בימי שיבוש אלה התקיימו גם השבתות שבהן בתי עסק, מוסדות וארגונים שונים סגרו את שעריהם כדי שעובדיהם יצאו להפגין.

בהמשך, בחודש מרץ, ניכרו כבר צעדים קולקטיביים מצד ארגוני העובדים עצמם לצד צעדי השבתה מצד ארגונים ובעלי עסקים. ב־19 במרץ פתחה ההסתדרות הרפואית בשביתה אזוהרה בת שעתיים נגד מהלכי החקיקה הנוגעים לצמצום עילת הסבירות לקראת קריאתם השנייה והשלישית. לאחר שב־26 במרץ הודיע ראש הממשלה על פיטורי שר הביטחון, הכריזו כל ראשי אוניברסיטאות על השבתה בת יום אחד, שבמסגרתה השביתה גם את הלימודים (נטייב, 2023).

שיאן של השביתות במסגרת המחאה של 2023 בא לידי ביטוי בצעדים שביתה שהוכרזו בידי ההסתדרות. ב־27 במרץ פרצה במשק שביתה כללית בת יום אחד מטעם ההסתדרות, שכוונה נגד מהלכי הרפורמה המשפטית. יו"ר ההסתדרות, עם ראשי המשק, כינס מסיבת עיתונאים, ויחד הכריזו על שביתה כללית שתמשך עד שתודיע הממשלה על הפסקת מהלך החקיקה ותבטל את פיטורי שר הביטחון. לשביתה הצטרפה גם ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י).

השביתה שייזמה ההסתדרות כללה מקומות עבודה רבים, לרבות שביתה בנמל התעופה בן־גוריון למשך מספר שעות. במקרה זה דובר על שביתה והשבתה שחברו יחדיו, והיו פרי תיאום מוקדם בין ההסתדרות לפורום המעסיקים, המונה כמאה וחמישים עסקים שונים. כך, במקביל לשביתה של ההסתדרות התקיימה גם השבתה מצד מעסיקים ותאגידיים, ובהם הבנקים, השלטון המקומי, רשתות גדולות כגון רשת פוקס והקניונים – רשת קניוני ביג. תאגידיים אלה חייבו את עובדיהם להפסיק את עבודתם. למשל, הבנקים הגדולים שלחו

הודעה לעובדיהם לעזוב את מקום העבודה ולחזור לבתיהם בשל ההשבתה. השביתה וההשבתה היו מתואמות, ובמסיבת העיתונאים המשותפת ישבו ראשי פורום העסקים לצידו של יו"ר ההסתדרות על מנת להכריז יחדיו על מהלך משותף של שביתה, שהוא למעשה גם השבתה.

בשלב נוסף בתקופת הקיץ, ולאחר כישלון השיחות בבית הנשיא, התחדש מהלך החקיקה, והוגשה הצעת חוק לתיקון חוק יסוד: השפיטה, שמשמעותה צמצום ניכר של עילת הסבירות. בשלב זה, בחודש יולי, לאחר אישור הצעת החוק בנושא עילת הסבירות בקריאה ראשונה ולקראת המשך הליך החקיקה בקריאה שנייה ושלישית, הכריזו שוב תאגידי ומעסיקים שונים על השבתה. פורום העסקים פרסם קריאה להשבתה לנוכח התקדמות החקיקה. בעקבות זאת, ב-24 ביולי הכריזו רשת קניוני ביג וקניוני עזריאלי, עשרות תחנות דלק, חברות הייטק, משרדי עורכי דין גדולים וכן חברות הון סיכון, על השבתה בת יום אחד, וביקשו מעובדיהם שלא להתייצב לעבודה.

בה בעת נקטו גם ארגוני העובדים צעדים קולקטיביים. ב-25 ביולי, לאחר שמהלך החקיקה בדבר עילת הסבירות עבר, הכריזה ההסתדרות הרפואית בישראל על שביתה של 24 שעות שנועדה למנוע את המשך החקיקה, אך היא הופסקה בידי בית הדין לעבודה. בשלב זה, לקראת סוף יולי ולאחר שהצעת חוק היסוד בנושא עילת הסבירות עברה בקריאה שלישית, הכריזו גם ארגוני הסגל של המוסדות להשכלה גבוהה, ובכלל זה ארגון הסגל של האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת תל אביב, על סכסוך עבודה נגד הרפורמה המשפטית. בעקבות סכסוכי עבודה אלה הועלו הצעות לנקוט שביתה בפתחת שנת הלימודים 2024. במקביל להכרזה על סכסוך עבודה מצד ארגוני הסגל באוניברסיטאות היו קריאות לנקוט צעדי השבתה בפתחת שנת הלימודים מצד הנהלת המוסדות להשכלה גבוהה. כך, ב-19 בספטמבר קרא נשיא אוניברסיטת תל אביב במכתב לסגל ולסטודנטים למחות נגד מצב שבו לא יוכבדו החלטות בג"צ בנושא עילת הסבירות. אולם פרוץ המלחמה בסוף חגי תשרי 2023 מנע את קיומם של צעדי שביתה או השבתה בפתחת שנת הלימודים 2024 שנדחתה, במקביל להקפאת המשך החקיקה בצל המלחמה.

אחת הסוגיות שמתעוררות בכל הנוגע לשביתות שהתקיימו במסגרת מחאת 2023 היא אם השביתות יכולות להיחשב שביתות מעין פוליטיות, כפי שהוגדרו בפרשת **בזק**, ואז כמסד לשביתה לפרק זמן קצר, אף על פי שהיא אינה שביתה רגילה, או שהן שביתות פוליטיות אסורות.

מארגני השביתות ביקשו לטעון כי אכן עסקינן בשביתות מעין פוליטיות. כך למשל לגבי שביתת הרופאים בחודש יולי – בהודעת הסכסוך טענה הר"י לפגיעה בתנאי עבודתם ובזכויותיהם של הרופאים, כמו גם במערכת הבריאות כולה, נוכח הכוונה לתקן את סעיף 15 לחוק יסוד: השפיטה, כיוון שמכוח עילת הסבירות על החלטותיה של הממשלה ושריה יימנע מבתי המשפט לדון וליתן ביקורת שיפוטית.

דומה כי במקרה שלפנינו עסקינן בשביתות פוליטיות לכל דבר. השביתות כונו כולן נגד הרפורמה המשפטית. לרפורמה במערכת המשפט אין קשר ישיר למקומות עבודה כגון בתי חולים, שבהם עובדים רופאים, או לאוניברסיטאות ולשירות המדינה. שינוי בנוגע לביקורת שיפוטית מכוח עילת הסבירות אינו קשור ישירות לתנאי עבודתם של רופאים דווקא או של אנשי אקדמיה, אלא קשור להתנהלות הכללית במדינה, ועל כן שביתה בנושא זה היא שביתה פוליטית.

שביתה מעין פוליטית יכולה הייתה להיחשב כזו שנוגעת לרפורמה באותו מקום עבודה שבו מועסקים העובדים. למשל, שביתה אפשרית של פרקליטים בשירות המדינה נגד החקיקה המוצעת לגבי אופן מינוי היועצים המשפטיים במשרדי הממשלה או משמעות חוות הדעת שלהם – יכולה להיחשב מעין פוליטית. לעומת זאת, השביתות שהתקיימו על-ידי הרופאים, האוניברסיטאות ומקומות נוספים, דומה שאינן שביתות מעין פוליטיות. אלה שביתות פוליטיות המכוונות נגד מדיניות הממשלה שאין לה קשר ישיר וברור לסקטורים של רופאים, אנשי אקדמיה או כלכלנים. יש לציין כי במסגרת הדיון בבית הדין על שביתת הרופאים, בית הדין ראה בנסיבות אלה בסיס לשביתת מחאה קצרה בלבד – שביתת אזהרה של שעתיים – ולא הכיר באפשרות לשביתה רגילה (ס"ק מדינת ישראל נ' ההסתדרות הרפואית 2023). בדומה לכך, גם השביתה הכללית של ההסתדרות בחודש מרץ כוונה ישירות נגד מהלכי חקיקה, ומבחינת עילתה מהווה שביתה פוליטית. במקרה זה אנו עוסקים בשביתה שהתקיימה מבלי שקדמה לה הכרזה על סכסוך עבודה, כנדרש על פי החוק, ואי לכך היא מהווה למעשה שביתה פראית, שביתה שנתפסה לאורך השנים כבלתי־חוקית.

הגושפנקה של השביתות במקרה זה, חרף הבעייתיות הנלווית להן משום שאינן ממוקדות במגרש של יחסי העבודה, ולמרות העובדה שחלק מהצעדים היוו שביתה פראית, נבעה מכך שחברו אליה קברניטי המשק, מעסיקים גדולים ואליטות שונות. לכן, על אף ביקורת שהושמעה על מהלכי ההסתדרות בסוף מרץ בנקיטת שביתה כללית במשק, ואף אמירות מצד גורמים בממשל שהדבר יוביל לתביעות, לא ננקטו מהלכים משפטיים

נגד ההסתדרות. למעשה, צעד זה התקבל כלגיטימי על-ידי חלקים נרחבים בציבוריות הישראלית, ובפרט על-ידי האליטות הכלכליות והאליטות הליברליות-פרופסיונליות שעמדו מאחורי המחאה.

4. מעמדן של השביתות וההשבחות במסגרת מחאת 2023 והתמיכה מצד האליטות

א. תמיכת אליטות שונות במהלכי השביתה וההשבחה

התמיכה הבולטת של האליטות השונות ושל המעסיקים בצעדי השביתה במהלך מחאת 2023 גיבשה הכשר לשביתות פוליטיות. במחאה פעלה אליטה כלכלית הכוללת מעסיקים שונים, ובהם גופי מסחר וחברות הייטק. חלק מפועלם התבטא בהשבחות מצד בעלי העסקים, וחלקה בהתבטאויות של שחקנים מקרב האליטה הכלכלית. לעניין זה, למשל, בתאריך 1.8.2023 יצא איגוד לשכות המסחר בהודעה שלפיה בעלי העסקים מתנגדים לרפורמה המשפטית וקוראים לעצירתה המוחלטת. גם ראשי הבנקאות השתתפו במהלכי השבחה נגד הרפורמה המשפטית, וכן התבטאו נגד. כך לדוגמה, ב-13 בפברואר נפגשו כל בכירי הבנקאות עם שר האוצר והזהירו אותו מפני המשך מהלכי החקיקה (ליאור, 2023).

לצד הלגיטימציה לשביתות פוליטיות בקרב אליטה כלכלית זו, במחאת 2023 ניתן לראות גם תמיכה של אליטות נוספות, שהן חלק מקהילה אפיסטמית. במחאה התגבשה קהילה אפיסטמית של אליטה פרופסיונלית-ליברלית המורכבת מצמרת של אנשי אקדמיה, כלכלנים ורופאים, שחברו לארגוני מחאה שונים כדי לפעול למניעת הרפורמה. הם פעלו לצד אליטות נוספות, כגון אליטה צבאית של טייסים ושל אנשי צבא בכירים. אלה התגבשו לכדי תנועת מחאה ציבורית שפעלה כדי להביא להסגה לאחור של מהלכי הרפורמה. קהילה אפיסטמית זו צידדה לאורך המחאה במהלכי שביתה והשבחה כמכשיר לעצירת הרפורמה. השימוש בשביתה פוליטית במסגרת מהלכי המחאה נתפס ככלי לגיטימי שאפשר לעשות בו שימוש חרף הזיקה של צעדים ארגוניים מסוג זה לשדה הפוליטי. צעדים ארגוניים נתפסו על-ידי ככלי שיאפשר השתלטות של חברי המחנה הליברלי על המרחב הפוליטי הציבורי תוך דחיקת קבוצות אחרות. תמיכתם השליכה על האופן שבו נתפסו שביתות שנערכו במסגרת המחאה.

בחלק מן המקרים התקיימו אף הפגנות מול בית ההסתדרות כדי לשכנע את יושב ראש ההסתדרות לפתוח בשביתה, ובמקרים אחרים שוגרו אליו מכתבים מצד גורמים וארגונים שונים מקרב הקהילה המתנגדת לרפורמה במטרה להביאו לנקוט שביתה.

חלק מפועלה של הקהילה האפיסטמית המורכבת מאליטה פרופסיונלית-ליברלית, לצד פעולה של אליטות נוספות, נעשה, אם כן, במסגרת שביתות והשבחות. במקצת המקרים עלה בידי קהילה אפיסטמית זו להביא לשינוי או להשיהיה של הדברים. כך, בין השאר, הביאו המחאה והשביתות להשהיית הרפורמה ולתחילתן של שיחות בבית הנשיא. בסופו של דבר, הם גם הביאו לכך שרק אחדות מהצעות החוק קודמו, וחלק מהצעות החוק שהוצעו בראשית הדרך בסופו של דבר נגזו. תמיכה מצד האוניברסיטאות וקהילת אנשי אקדמיה במאבק נגד הרפורמה באה לביטוי בפעולות שונות של אקטיביזם חברתי וגילויי דעה. מטה המאבק של האקדמיה פעל תחת הסיסמה "בלי דמוקרטיה אין אקדמיה", ונקט צעדים שונים במהלך המחאה. במכתב ששלחו ראשי האוניברסיטאות – נשיאים ורקטורים – בתחילת מהלכי הרפורמה, בסוף ינואר 2023, הם הביעו חשש מתוצאות החקיקה המוצעת (טרבליסי חדד, 2023). ביטוי נוסף לכך היה בראשית מרץ, כאשר כחמש מאות אנשי אקדמיה, ובהם דיקנים וראשי חוגים ומחלקות, פרסמו גילוי דעת נגד הצעות החוק, ובו טענו שיש בהן כדי להוביל להפיכה משטרית שתשנה את אופי המדינה, ודרשו להפסיק מיידית את החקיקה (כלכליסט, 2023).

באותה עת פרסם גם הסנאט של אוניברסיטת תל אביב באתר האוניברסיטה קריאה לעצירת הרפורמה. במקביל חתמו ראשי אוניברסיטאות לשעבר על גינוי להליכי הרפורמה. באמצע מרץ פרסם הסנאט של אוניברסיטת בן-גוריון הצהרה שבה הוא מזמין את קהילת האוניברסיטה להצטרף ליום שיבוש במסגרת פעילותם של ארגוני המחאה. עוד קרא הסנאט לכלל המוסדות להשכלה גבוהה להודיע כי אם תימשך הרפורמה, תושבת הפעילות במוסדות ללא הגבלת זמן (נטייב, 2023). בהחלטתו מתאריך 16.3, הביע גם סנאט האוניברסיטה הפתוחה דאגה עמוקה מפני תוכניות הממשלה להשתלט על מערכת המשפט ולקדם את ההפיכה המשטרית. בהודעתו קרא הסנאט לוועד ראשי האוניברסיטאות להשבית את המוסדות האקדמיים עד הודעה חדשה, מרגע שיובאו הצעות החקיקה להצבעה בקריאה שנייה ושלישית.

קריאה נוספת לנקוט צעדים יצאה מצד סנאט האוניברסיטה הפתוחה בחודש יולי. גם החלטת סנאט האוניברסיטה העברית בראשית יולי הייתה לקדם צעדים של השבתה אם יקודמו הליכי החקיקה. בשבעה ביולי פרסם מטה האקדמיה קריאה לוועדים של

האוניברסיטאות השונות לצאת להשבתה באוניברסיטאות, שתכלול השבתה של חברי הסגל והמחקר וכן השבתה של הלימודים. ב־21 ביולי יצאה הצהרה של ועד ראשי האוניברסיטאות ושל נשיאי האוניברסיטאות, שלפיה הם סבורים שהשלמת הליך חקיקת צמצומה של עילת הסבירות בקריאה שנייה ושלישית בכנסת היא מהלך מסוכן והרסני. הנשיאים החליטו לצאת יחד ליום שביתה אישי ללא שכר ב־23.7.2023. במהלך אותו יום הצהירו כי יצטרפו לפעולות מחאה פומביות נגד הרפורמה המשפטית. ועד ראשי האוניברסיטאות הצטרף לקריאה לעצור את הליך החקיקה לאלתר ולהגיע להסכמה רחבה בטרם ייגרמו לחברה הישראלית נזקים בלתי־הפיכים. לשביתה אישית זו של נשיאי האוניברסיטה הצטרפו גם מנכ"לים, רקטורים ונשיאים נוספים מכלל האוניברסיטאות (קדרי־עובדיה ואפרתי, 2023). בתאריך 1.8.2023 נשלח מכתב מראשי האוניברסיטאות לשרים הרלוונטיים בדבר חשש לפגיעה של חקיקת הרפורמה בעתיד ההשכלה הגבוהה.

ב־21 ביולי הצטרף הסנאט של מכון וייצמן לסנאט של אוניברסיטת תל אביב בקריאה לוועד ראשי האוניברסיטאות לפתוח בהשבתת המחקר וההוראה עם הבאת הצעת החקיקה לביטול עילת הסבירות לקריאה שנייה ושלישית. במקביל יצאה הצהרה של חברי הסגל של אוניברסיטת אריאל נגד מהלכי הרפורמה (אריאל, 2023). בראשית אוגוסט קרא נשיא אוניברסיטת תל אביב לראשי גופים וארגוניים פרטיים וציבוריים – ובהם אוניברסיטאות, חברות מקומיות, חברות הייטק ומשרדי עורכי דין – להשבית את המשק אם לא תקבל הממשלה את פסיקת בג"ץ בעתירות בעניין עילת הסבירות (דביר, 2003; נמר, 2023).

גם ארגון הרופאים שהיה פעיל במחאה – "החלוקים הלבנים" – הביע תמיכה בקיום מאבק ארגוני דרך ההסתדרות הרפואית בישראל ובשביתות. באמצע מרץ שלחו 750 רופאים מכתב להסתדרות הרפואית ולמשרד הבריאות במחאה על חקיקת חוקי הרפורמה המשפטית, ובו פירטו את הסכנות למערכת הבריאות ולמדינה הטמונות במהלך זה (אל חי, 2023).

ב־26 במרץ פנו מאות רופאים ליושב ראש ההסתדרות הרפואית, וציינו כי מרבית הרופאים תומכים בצעדים ארגוניים נגד מהלכי החקיקה של הרפורמה. בסקר שנערך בעניין זה התברר כי 90% מקרב הרופאים תומכים בהבעת עמדה פוליטית (אפרתי, 2023).

באמצע יולי פורסמה הודעה של ההסתדרות הרפואית, שקראה להשתתף ביום שיבוש שבו תתקיימנה אספות הסברה במערכת הבריאות, כשכל רופא זכאי להשתתף באספה

בתיאום עם הממונה הישיר. עוד פורסמה במסגרת זו קריאה לשביתה. במקביל נשלח מכתב מטעם ההסתדרות הרפואית לראש הממשלה, ובו קריאה לעצירת החקיקה.

בסוף יולי פרסמה ההסתדרות הרפואית הצהרה שלפיה התקיימה עצרת מחאה של רופאים בירושלים תחת הכותרת "מרפאים את העם", ונמסרה הודעה על כוונה להכריז על סכסוך קיבוצי.

התמיכה במחאה באה לידי ביטוי גם בקרב כלכלנים. בינואר 2023 הזהירו יעקב פרנקל וקרנית פלוג כי הרפורמה עלולה להביא להורדת דירוג האשראי, כפי שקרה בפולין ובהונגריה (Ynet, 2023).

בחודש מרץ הפיצו מעל שלוש מאות כלכלנים גילוי דעת בחתימתם, המתנגד לרפורמה ומזהיר מפני ההשלכות שעלולות להיות לרפורמה זו על הכלכלה (טייטלבוים, 2023).

מעבר לדברים האמורים, גורמים מתוך האליטות הפרופסיונליות פעלו באמצעות פנייה לערכאות. כך, ב־6 באוגוסט הגישה קבוצת אנשי אקדמיה מתחום יחסי העבודה, וכן חוקרים ואנשי הייטק, עתירה נגד החקיקה, שעסקה בעילת הסבירות (מורג, 2023). ממכלול הדברים שהובאו לעיל עולה כי חלק מהלגיטימציה של השביתות שפרצו לאורך המחאה נובע מכך שהתקיימו במקביל להשביתות מצד מעסיקים, תאגידים ובעלי הון שונים כגון חברות הייטק ואוניברסיטאות. הגושפנקה וההכשר שניתנו לצעדים הארגוניים הללו היו תולדה של תמיכה ואף לעיתים יוזמה של אליטות שונות – חלקן פרופסיונליות וחלקן אליטות הון – שראו בכלי השביתה מכשיר לגיטימי במאבק נגד הרפורמה.

ב. האליטות מניעות את הציבור לנקוט פעולות מחאה ושביתה פוליטית

מעבר לתמיכת האליטות כשלעצמה במאבק נגד הרפורמה, האליטות שהניעו את גלגלי המחאה הצליחו להביא גם להשתתפות של אזרחים רבים בפעולות מחאה. השתתפותו של הציבור הרחב ניכרת בין השאר בהיענותו לשביתות אינדיבידואליות שנעשו, וזאת מעבר לאותן שביתות פורמליות שהוכרזו בידי ארגוני העובדים. במקרים מסוימים היו אזרחים אלה נכונים אף להפחתת שכר או לניצול ימי חופשה עקב השביתה האינדיבידואלית שנקטו. רבים מקרב הציבור נענו לקריאות להפסקת עבודה והצטרפות לימי שיבוש וזעם, תוך שהם יוצאים לרחובות בהמוניהם ומשתתפים במהלכי מחאה. אזרחים שהפסיקו

את עבודתם בימי השיבוש הצטרפו לפעולות שונות כגון הפגנות מול הכנסת בירושלים, צעדות וחסימת כבישים.

הצלחת האליטות לעורר את ההמונים ולהניעם לנקוט פעולות של שביתה פוליטית והתנגדות ניתנת להסבר בתמיכה של מעסיקים ובמימון נרחב שניתן לפעולות של שביתה, דוגמת הימנעות מהפחתת שכר. מעסיקים אלה, כגון חברות ההייטק, התאפיינו גם ביכולות ארגוניות, ניהוליות ושיווקיות בולטות, שסייעו להניע את הציבור לפעול.

הסבר נוסף נובע מעצם מסגורה של המחאה החברתית כמאבק נגד מהפכה משטרית וכמלחמה על הבית. מסגור הוא האופן שבו מוצג אירוע, תוך הדגשת מכוונת של היבטים מסוימים, ומתן פרשנות ספציפית (Weiss, 1989). אופן הצגת האירוע משפיע על מידת היכולת להעלות נושא לסדר היום הציבורי ולהשיג תמיכה ביוזמה מסוימת בשדה החברתי ובזירת המדיניות (Daviter, 2007), ונעשה, בין השאר, באמצעות התקשורת וברשתות החברתיות.

המסגור כלל את הצגתה של הרפורמה מתוך פריזמה מסוימת של מהפכה משטרית ומאבק על עתיד המדינה, באופן שהצליח לרתום רבים מקרב הציבור במסגרת מאבק של "להיות או לחדול". חלק מביטוייו של המסגור היו אקט ההתעטפות בדגל המדינה בעת יציאה לפעולות מחאה, הליכה עם הדגל, והמרכזיות שתפסה מגילת העצמאות במאבק. ההמונים שהצטרפו לימי השיבוש ונקטו פעולות של הפסקת עבודה ומחאה ראו בעצמם ציונים ופטריוטים שנאבקים על המשך קיומה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית. המסגור כלל גם את העצמתה של הרפורמה תוך הצגת תרחישים של תוצאות הרסניות, אובדן המדינה והיווצרות דיקטטורה, התמוטטות כלכלית ומוסדית, נזקים בלתי-הפיכים ליכולת הצבאית ואי-כשירות של טייסות ועוד.

ג. השינוי שחל בעמדות של האליטה הכלכלית ושל אליטות נוספות כלפי שביתה פוליטית

ניתן להבחין בשינוי העמדות של השחקנים המרכזיים באליטות הפעילות במהלך מחאת 2023 כלפי שביתות פוליטיות. בתגובתם של מעסיקים ושל אליטות שונות לשביתות פוליטיות או מעין פוליטיות קודמות, במסגרת עתירות והתבטאויות, ניתן לזהות התנגדות שהייתה בעבר לשביתות מסוג זה.

אשר לאליטה הכלכלית, שתמכה בשביתות במסגרת מחאת 2023, אפשר לראות כי בעבר ולאורך השנים התנגדו חברות ובעלי עסקים לשביתות פוליטיות. התנגדות זו ניכרה למשל בפרשת **רשות הנמלים** בשנת 2003 (ס"ק 12/03 התאחדות התעשיינים נ' ההסתדרות הכללית). הפרשה עסקה בשביתה פוליטית שפרצה נגד רפורמה ברשות הנמלים והרכבות, שכללה פירוק של הרשות והפרטת הנמלים. ההסתדרות ביקשה לפתוח בשביתה בנמל אשדוד, שכוונה נגד החקיקה שעיגנה את הרפורמה המבנית בנמלים – הצעת חוק רשות הספנות והנמלים התשס"ד 2004. בפרשת **רשות הנמלים** ביקש ארגון לשכות המסחר המייצג בעלי עסקים רבים להצטרף כצד להליך, על אף שהסכסוך אינו נוגע אליו ישירות, ובמסגרת העתירה הביע את התנגדותו הנחרצת לשביתה הפוליטית.

התנגדות האליטה הכלכלית לשביתות פוליטיות ניכרת גם בכל הנוגע לשביתות בנמלים שהחלו ב-2013 וכוונו נגד תוכניות מדיניות של הממשלה לפתיחת ענף הנמלים לתחרות והקמת נמלים פרטיים, והיוו שביתות פוליטיות. בעקבות שביתות וצעדים ארגוניים שקיימו עובדי הנמלים, הוגשה תביעה ייצוגית מצד גורמים שונים באליטה הכלכלית, ובהם התאחדות הסוחרים ויבואנים ובעלי עסקים (ברקת, 2018).

בפרשת **לשכת המסחר**, שעסקה בשביתה פוליטית נגד רפורמה במערך הפנסיוני שעוגנה בחוק, ניכרה התנגדות לשביתה מצד שחקנים שונים מקרב האליטה הכלכלית. הרפורמה כללה שינויים מבניים בקרנות הפנסיה והעלאת גיל הפרישה בחוק 2003 (ס"ק 13/03 לשכת המסחר נ' ההסתדרות הכללית 2004). ההתנגדות לשביתה הפוליטית שעמדה לפרוץ כמגה־שביתה ניכרה הן מצד איגוד לשכות המסחר, המייצג בעלי עסקים, הן מצד איגוד הבנקים וראשי הבנקאות, שהיו צד לעתירות בבקשה לצו מניעה נגד השביתה, וטענו כי שביתה נגד מדיניות הפנסיה היא שביתה פוליטית אסורה.

פרשה אחרת שבאה בה לידי ביטוי התנגדות ראשי הבנקאות לשביתות פוליטיות הייתה התנגדותם לשביתה בשנת 2005 בפרשת **איגוד הבנקים**, עקב הרפורמה שהוצגה בעקבות ועדת בכר. במכתב מטעם הבנקים להסתדרות באפריל 2005 נכתב לעניין זה כי "השביתה הענפית עליה הודעתם תהא שביתה פוליטית לכל דבר ועניין ותגרום נזק רב לציבור, ללא כל הצדקה לגיטימית. שביתה פוליטית אינה זוכה להגנות משפט העבודה הניתנות לשביתה נגד המעביד, ואיגוד הבנקים יצטרך לשקול להשתמש בכל האמצעים החוקיים העומדים לרשותו" (צוריאל־הדרי, 2005). התנגדות ראשי הבנקאות לשביתה פוליטית ניכרת גם בשנת 2008, סביב כוונת ההסתדרות לפתוח בשביתה כללית על רקע הרפורמה בקופות הגמל (פלד, 2008).

שינויים מסתמנים גם בעמדת אליטות פרופסיונליות מתוך הקהילה האפיסטמית שתמכה בקיום שביתות במחאת 2023. לאורך השנים התנגדו ועד ראשי האוניברסיטאות וראשי האוניברסיטאות לקיומן של שביתות פוליטיות. הדבר עולה למשל מן העמדות שהביעו בשביתת הסגל הבכיר ב־2007. במהלך הדיון בעתירה להוצאת צו מניעה נגד השביתה עלתה הסוגייה של עילת השביתה, ואם עסקינן בשביתה כלכלית או פוליטית (ס"ק 21/07 האוניברסיטה העברית 2007). לעניין זה טענו המתנגדים לשביתה בעתירתם כי זוהי שביתה פוליטית, אשר נסבה סביב מדיניות הממשלה בתחום ההשכלה הגבוהה, ומדיניותה שנוגעת לרפורמה בתקציבי האוניברסיטאות. ועד ראשי האוניברסיטאות טען כי אין זו שביתה כלכלית טהורה, אלא שביתה בעלת היבטים מעורבים פוליטיים, זאת לנוכח מעורבותם של המדינה ושל משרד האוצר כמתקצבים ומפקחים, ותפקידם המכריע בגיבוש הסכם השכר. על כן ביקשו העותרים לראות בכך שביתה מעורבת בעלת היבטים פוליטיים, ומכאן – בלתי־לגיטימית. אומנם בית הדין פסק כי השביתה אינה פוליטית אלא כלכלית, אך מהנימוקים שהציגו העותרים ניתן ללמוד על עמדתם, המתנגדת לקיומן של שביתות פוליטיות.

לצד זאת, גם ארגוני הסגל הבכיר עצמם הדירו לאורך השנים את רגליהם מנקיטת צעדים ארגוניים בנוגע לנושאים ציבוריים, ובחרו להתמקד בנושאים הקשורים לתנאי עבודה ושכר בלבד. כך בשביתות הסגל הבכיר במשך השנים ואף ב־2007 בחר ארגון הסגל להתעלם מסוגיות דוגמת הפרטת ההשכלה הגבוהה, שימוש בעובדי קבלן ועוד (גוטוין, 2008). ההתעלמות של הסגל הבכיר באותה עת מנושאים בוערים שעל סדר היום הציבורי בלטה בהשוואה לשביתה אחרת – שביתת המורים שהתקיימה במקביל (שבה בחרו המורים להיאבק גם נגד נושאים ציבוריים של הפרטת החינוך ודו"ח דוברת). ההתגייסות של ארגוני הסגל במחאה של 2023 לעסוק בנושאים חברתיים וציבוריים היא אפוא בבחינת שינוי לעומת העבר.

ד. מידת הלגיטימציה של שביתות והשבחות במהלך מחאת 2023, ותפיסת אי־הציות האזרחי

ניתן להסביר את הלגיטימציה שזכו לה השביתות הפוליטיות שהתקיימו במסגרת המחאה של 2023 גם על בסיס גישת אי־הציות האזרחי (ת'ורו, 1952). גישה זו, שהגה ת'ורו, נסבה סביב מצבים של שימוש לרעה בכוח על־ידי הממשל, שמובילים לצורך בהתנגדות

לממשל זה. ת'ורו מדגיש כי התנגדות למשטר נדרשת כאשר גורמים בשלטון משתמשים בממשל כאילו היה מכשיר בידיהם, בעוד בפועל לא נתן העם את הסמכתו לצעדים אלה. תפיסת אי־הציות האזרחי גורסת כי יש מקום לפרוץ את גבולות ההתנגדות המקובלים בדמוקרטיה תוך שימוש בצעדים רדיקליים, וזאת מבלי לאמץ פעולות אלימות של ממש נגד השיטה. זהו ניסיון להרחיב את ממד ההתנגדות למשטר באמצעים קיצוניים של מרי אזרחי, שתכליתם להבטיח חירות לאזרחים, זכויות ודמוקרטיה (ת'ורו, 1952).

במהלך המחאה ניכרו צעדים וקריאות לצעדים רדיקליים שניתן לראותם כמבוססים על תפיסת אי־הציות האזרחי. האליטה הפרופסיונלית־הליברלית והאליטה הכלכלית, לצד ארגונים חברתיים שהתגבשו לכדי תנועת מחאה, ראו ברפורמה מהלך של הרס הדמוקרטיה הישראלית באופן שמוביל לצורך בנקיטת צעדים יוצאי דופן. צעדים אלה כללו סרבנות גיוס מצד גורמים שונים כגון ארגון "אחים לנשק", המייצג חיילי מילואים, והשעיית התנדבות מצד טייסים ואנשי צבא נוספים, ואף קריאות של אנשי מודיעין בקבע להפסקת שירות. כחלק מתפיסה זו קראו גם חברות הייטק ומשרדי עורכי דין למרד מיסים (גומברג יוגנר, 2023). הצעדים הללו כללו גם חסימת כבישים והבערת מדורות בכביש איילון. במסגרת זו, השביתה הפוליטית נתפסת למעשה כחלק אינטגרלי מאותם צעדי מרי אזרחי, ואף כצעד מתון בהשוואה לשורה של צעדים קיצוניים בהרבה מכך שנקטו.

מכאן שניתן לראות לגיטימציה למהלכים קיצוניים, ובכלל זה של שביתות פוליטיות והשבתות פוליטיות, כמושתתות למעשה על תפיסה של אי־ציות אזרחי, שמאפשרת הפעלת צעדים רדיקליים כחלק ממרי אזרחי.

ה. גישת משאבי הכוח והמקרה של שביתות במחאה

בעשורים הראשונים התפתחה בישראל מדינת רווחה קורפורטיסטית, שבה היה מקום מרכזי לארגוני העובדים בזירה הפוליטית ובגיבוש מדיניות חברתית כלכלית. מדינת רווחה קורפורטיסטית היא מודל המושתת על משא ומתן תלת־פריטי בין ארגוני עובדים, המדינה וארגוני מעסיקים על מדיניות בשוק העבודה. תקופה זו התאפיינה אף בהיקף נרחב של התארגנות, ובשיעור גבוה של שביתות שהתקיימו בד בבד עם קיומו של קשר הדוק בין ההסתדרות למפלגת השלטון – מפא"י.

לעניין זה, משנות ה־80 ניכרת בעולם מגמה גלובלית של ירידת כוחם של ארגוני העובדים ופיחות בשימוש בצעדים ארגוניים ושבתות. אולם יש לציין כי בישראל, ההסתדרות עדיין משמרת בידה קשרים עקיפים של אחדים מוועדי העובדים לשלטון (פרץ, 2023). כך למשל, בחודשי הקיץ סירבה ההסתדרות לקחת חלק בהמשך צעדי המחאה וההשבתות על אף קריאה מצד ארגוני מעסיקים להסתדרות להצטרף למהלכים אלה. מאחר ומדובר בנושא פוליטי, היה על יושב ראש ההסתדרות, לקחת בחשבון שחלק מבסיסי הכוח שלו – ועדי העובדים בסקטור הציבורי – מונהגים לעיתים בידי יושבי ראש ועדים הקרובים למפלגת השלטון, וכי הציות שלהם להחלטותיו אינו מובן מאליו (פרץ, 2023). זאת לצד רצון שלא לפגוע במשא ומתן על הסכם קיבוצי למגזר הציבורי – הסכם שנחתם בסמוך להכרזת ההשבתה של ארגוני מעסיקים.

יחד עם זאת, על אף שההסתדרות שומרת על מעמד מסוים במשק, ניכרים גם בישראל לאחר המהפך הפוליטי של 1977, וביתר שאת בשנות ה־80, ירידה תלולה בהיקף ההתארגנות ופיחות בכוחם של ארגוני העובדים, וכן ירידה בשימוש בנשק השביתה. לאחר תוכנית הייצוב הכלכלית שאימצה מדיניות ניאורליברלית, אנו עדים לירידת מודל מדינת הרווחה הקורפורטיסטית ולנסיגת ארגוני העובדים מהזירה הפוליטית (Mundlak, 2019). מגמה זו ניכרת עוד יותר בשנות ה־90, עם חקיקת חוק ביטוח בריאות ממלכתי, שניתק את הקשר בין חברות בהסתדרות להשתייכות לקופת החולים הכללית (קריסטל ועמיתים, 2015). זאת לצד נסיגה במודל הקורפורטיסטי ובמעורבות ארגוני העובדים בקביעת מדיניות, ודחיקת מפלגות הפועלים הישראליות מהשדה הפוליטי.

גישת משאבי הכוח (Power Resources Approach) מתארת כי על אף ירידת כוחם של ארגוני העובדים, במצבים מסוימים ניתן לזהות התעוררות של פעולות קיבוציות ושל אמצעים ארגוניים דוגמת שביתה. כלומר, חרף דחיקה כללית של ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית וחלחול תפיסות ניאורליברליות למשטרים בעולם, ולמרות ירידה בצפיפות ארגונית בשל השפעת הגלובליזציה והתפתחות דפוסי העסקה בלתי־שגרתיים, אפשר להבחין במצבים מסוימים בהתעוררות של פעילות מצד ארגוני עובדים. במצבים אלה הופכים ארגוני העובדים לחלק ממאבק חברתי סביב סוגיות חברתיות וציבוריות בוערות (Schmalz et al., 2018).

גישת משאבי הכוח התגבשה במקור כגישה שמתמקדת בתיאוריה של מאבק בין־מעמדי ניאורמרקסיסטית. במקור הוצגה התיאוריה על־ידי קורפי (Korpi), אשר טען כי כאשר מפלגות פועלים המייצגות אינטרסים של עובדים נדחקות מהזירה הפוליטית, ארגוני

עובדים מונעים לנקוט שביטות וצעדים ארגוניים. על כן, לירידת כוחן של מפלגות פועלים ולעליית תפיסות ניאורליברליות נלווית לעיתים עלייה בשימוש בשביטות (Korpi, 1971; 1983).

חוקרים בזרם של גישת משאבי הכוח טוענים כיום שבמצבים מסוימים גורמים שונים מביאים לבניית יכולתם של ארגונים בזירת יחסי העבודה לפעול, ובהם רשתות קשרים למגוון ארגונים הפועלים בזירה החברתית (Lévesque et al., 2010). לפי גישת משאבי הכוח, במצבים ספציפיים ישנה פריחה מחודשת של ארגוני עובדים, וניכרים צעדים ארגוניים דווקא סביב סוגיות ציבוריות (Schmalz et al., 2018). מלבד זאת, במצבים שבהם חוברים ארגוני עובדים לגורמים נוספים, דוגמת ארגונים שלא למטרות רווח או ארגונים חברתיים, הם יכולים להיות חלק מתנועה חברתית ולנקוט צעדים שונים של אקטיביזם חברתי, שאינם צעדים ארגוניים רגילים.

כך למשל, בדרום הגלובלי התבטאו מאבקי עובדים בפעולות קולקטיביות בנוגע לנושאים ציבוריים, דבר שכונה גם בספרות כהתארגנות המבוססת על תנועות חברתיות – Social Movement Unionism. במסגרת זו התפתחו רשתות הקשורות לארגוני עובדים שהתגבשו לתנועה חברתית הנאבקת על סוגיות חברתיות (Schmalz et al., 2018). הטענה היא שייטכנו מספר מקורות לכוח פעולתם של ארגוני עובדים. מקור הכוח המסורתי של ארגוני עובדים הוא הכוח המבני, שבמשך שנים רבות היה הכוח של ארגונים אלה לפעול במישור הכלכלי במסגרת המפעל – למשל באמצעות משא ומתן קיבוצי או שביתה. לעומת זאת, בעת הזו צומח הכוח החברתי, שהוא הכוח לפעול במסגרת קואליציות שבהן חברים ארגונים שונים לצד ארגוני העובדים. ארגוני עובדים פועלים כך לרוב לצד ארגונים חברתיים, עמותות וארגונים וולונטריים, ולעיתים לצד ארגוני סטודנטים (Turner, 2006).

גישת משאבי הכוח יכולה לשמש תיאוריה מסבירה להתרחשותן של שביטות פוליטיות במהלך מחאת 2023. הגישה, ביישומה על שביטות, גורסת כי כיום יכולים ארגוני עובדים להיות פעילים מאוד, אבל בעיקר בנושאים ספציפיים הנוגעים לסוגיות פוליטיות או חברתיות רחבות. זהו שינוי לעומת העבר, אז היה פועלם ממוקד במגרש של יחסי העבודה. מגמה חדשה זו של עיסוק במאבקים קולקטיביים הנוגעים לנושאים ציבוריים מלמדת על תמורה בתפקידם של ארגוני העובדים ובאופן שהם תופסים את מקומם בחברה. תחת פועלם המסורתי, המכוון לקידום הישגים כלכליים לעובדים – תנאי עבודה ושכר – אימצו ארגוני העובדים קו פעולה של אקטיביזם חברתי המתמקד במאבקים בזירה הפוליטית-חברתית. ניתן לראות, אם כן, כי חרף הירידה בכוחם של ההסתדרות ושל ארגוני עובדים

במשך השנים ולמרות הפיחות הרב בהיקף ההתארגנות, יכולה ההסתדרות לפעול כיום באופן משמעותי, אך הדבר מתבטא דווקא בזירה הציבורית. יכולתם של ארגוני העובדים לנקוט צעדים ארגוניים אפקטיביים בזירה הציבורית ולשמש שחקן מרכזי התבטאה בין השאר בכך שבביתת ההסתדרות בחודש מרץ, לצד הליכי ההשבתה שנקטו ארגוני המעסיקים באותה עת, הובילו לעצירת הליכי החקיקה לפרק זמן מסוים ולמעבר לשיחות בבית הנשיא סביב מתווה בהסכמה רחבה. מגמה חדשה זו מצטרפת לשינוי נוסף שהתרחש בישראל, הנוגע לשיתוף פעולה בין ארגוני עובדים לבעלי עסקים ולתאגידים. שינוי זה מתבטא בחבירה של ארגוני העובדים לארגוני מעסיקים במאבקים ציבוריים, ובנקיטת צעדים ארגוניים משותפים ומקבילים נגד מהלכי חקיקה ותוכניות מדיניות.

עולה מכאן כי על רקע המציאות הישראלית בימי המחאה של 2023 ניתן לזהות גישה חדשה – גישת משאבי הכוח התאגידית. לפי גישה זו, דחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית בשל עליית כוחות ניאו-ליברליים מחזקת את יכולתם של התאגידים לפעול במסגרת השבתות פוליטיות, וכן מאפשרת לגיטימציה לשביתות פוליטיות שנלוות להשבתות פוליטיות אלה. זאת, בין השאר, על רקע רשתות שנוצרות בין ארגוני עובדים לתאגידים, לאליטות פרופסיונליות-ליברליות של מקצועות שונים, ובכלל זה רופאים וכלכלנים, לקבוצות אנשי אקדמיה, וכן לאליטות כלכליות של בעלי הון. כך, בניגוד לגישת משאבי הכוח הקלאסית, שלפיה צמיחה של צעדים ארגוניים נעשית כחלק ממאבק מעמדי של מעמד העובדים מול המעמד הקפיטליסטי, הרי שבגישה החדשה חוברים יחד עובדים ובעלי הון, ארגונים חברתיים של מחאה ואליטות פרופסיונליות, למאבק משותף נגד השלטון.

סיכום

שביתה המכוונת נגד המדינה בכובעה כריבון סווגה מסורתית כשביתה פוליטית אסורה, בשל חשש מחתירה תחת המוסדות הדמוקרטיים הנבחרים. גם השבתה התקפית נתפסה מסורתית כאסורה, בשל הפער המובנה בכוח המיקוח לטובת התאגידים והמעסיקים.

יחד עם זאת, השביתות שפרצו במהלך המחאה החברתית של 2023 נתפסו כלגיטימיות מצד אליטות שונות, ובכלל זה אליטה כלכלית של תאגידים ובעלי עסקים. השביתות הללו היו מלוות כל העת בתמיכה ואף בצעדי השבתה מצד מעסיקים, ובהם אוניברסיטאות,

עסקים שונים וחברות הייטק. כך, השביתה המאורגנת מצד ההסתדרות הייתה תולדה של שיתוף פעולה עם תאגידים דוגמת פורום העסקים, בנקים וקניונים, שהורו לעובדיהם להפסיק את עבודתם. השבתות הִתְקַפּוּיֹת מצד מעסיקים, שמסורתית נתפסו בלתי-לגיטימיות, קיבלו במחאה לגיטימציה בלבוש של השבתות פוליטיות. גם השביתות הפוליטיות, שבאופן מסורתי נתפסו כאסורות, קיבלו במחאה גושפנקה מחדשת, דווקא בשל התמיכה שזכו לה מצד אליטות שונות.

ההכשר שניתן לשביתות פוליטיות או להשבתות פוליטיות אלה נבע בין השאר מהתגבשות קהילה אפיסטמית המורכבת מאליטות פרופסיונליות-ליברליות, הכוללות בין השאר אנשי אקדמיה, כלכלנים ורופאים, אשר תמכו בנקיטת שביתות ככלי במאבק ציבורי. קהילה אפיסטמית זו פעלה לצד קבוצות אליטה נוספות. חלק מן הלגיטימיות של השביתות הפוליטיות נבע אף מכך שהיו מלוות בהשבתה פוליטית, שגם היא תולדה של יוזמה מצד אליטה כלכלית ואף גורמים באליטה הפרופסיונלית-ליברלית, כמו למשל אנשי אקדמיה שפעלו להשבתת המוסדות להשכלה גבוהה במהלך המחאה.

בניגוד לתפיסה הקיימת בדבר ירידה בצעדים ארגוניים ושביתות עם פחות בהיקף ההתארגנות, במסגרת המחאה החברתית ניכרת דווקא עלייה בשימוש בצעדים קיבוציים חריגים מסוג שביתה פוליטית, שבאופן מסורתי לא נעשה בהם שימוש קודם לכן. ניתן להשקיף על התפתחות השימוש בצעדים חריגים של שביתה פוליטית בפריזמה של גישת משאבי הכוח.

גישת משאבי הכוח מתארת התגברות בהפעלת אמצעים ארגוניים חרף דחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית, על רקע התפתחות של רשתות קשרים בין ארגוני עובדים לארגונים אחרים. כך, ארגוני העובדים יכולים להיות פעילים מאוד, אך זאת דווקא סביב סוגיות ציבוריות רחבות. בהקשר זה הציג המאמר גישה חדשה – גישת משאבי הכוח התאגידית, שלפיה דחיקת ארגוני עובדים מהזירה הפוליטית מחזקת את יכולתם של התאגידים לפעול במסגרת השבתות פוליטיות, ומאפשרת לגיטימיזציה לשביתות פוליטיות שנלוות להשבתות. זאת, בין השאר, על רקע רשתות קשרים שנוצרות בין ארגוני עובדים לתאגידים ולאליטות. מבחינת האליטות והקהילה האפיסטמית שהתגבשה לכדי תנועת מחאה, הלגיטימציה לצעדים ארגוניים במחאת 2023 נגזרת גם מגישת אי-הציות האזרחי שהשתרשה.

מקורות

מקורות ראשוניים

<https://www.chamber.org.il/newslobby/press/142893>. הודעה לעיתונות. איגוד לשכות המסחר (2023)

הצהרת ההסתדרות הרפואית 2023 – עצרת מחאה בירושלים ב-24 ביולי והכרזה על סכסוך עבודה בעקבות התקדמות החקיקה. <https://www.ima.org.il/Main/ViewContent.aspx?NewId=5069>

דיון חירום הסתדרות רפואית – 17 ביולי 2023. <https://www.ima.org.il/Main/ViewContent.aspx?NewId=5055>

מכתב ההסתדרות הרפואית לראש הממשלה לעצירת החקיקה – 18 ביולי 2023. <https://www.ima.org.il/News/ViewContent.aspx?NewId=5066>

סנאט האוניברסיטה העברית – החלטה בהצעות יולי 2023.

הודעת נשיאי אוניברסיטאות המחקר – 21 ביולי 2023.

ועד ראשי האוניברסיטאות (2023) – מכתב ראשי האוניברסיטאות לשרים – 1 באוגוסט.

הצהרת סנאט אוניברסיטת תל אביב – 2 במרץ 2023. <https://www.tau.ac.il/news/senate-2-3-23>

הצהרת סנאט האוניברסיטה הפתוחה – 17 ביולי 2023.

מטה מאבק האקדמיה (2023), קריאה – 7 ביולי.

אוניברסיטת אריאל 2023, גילוי דעת לנוכח הליכי החקיקה.

מכון ויצמן (2023), קריאה לוועד ראשי האוניברסיטאות להשבתה – 19 ביולי.

עתירת אנשי התארגנות – יאיר טורצ'יצקו נ' הכנסת, מיום 6 באוגוסט 2023.

קטעי עיתונות

אל חי, ליאור (2023, 15 במרץ). רופאים בכירים נגד המהפכה המשפטית. [Ynet](https://www.ynet.co.il/health/article/s1wsl7kgh). <https://www.ynet.co.il/health/article/s1wsl7kgh>

אפרתי, עידן (2023, 26 במרץ). יו"ר ההסתדרות הרפואית: "הגענו לקו האדום". [הארץ](https://www.haaretz.co.il/news/politi/2023-03-26/ty-article/00000187-1d86-d7c4-ab8f-fda66c940000). <https://www.haaretz.co.il/news/politi/2023-03-26/ty-article/00000187-1d86-d7c4-ab8f-fda66c940000>

ברקת, עמירם (2018, 7 באוגוסט). ייצוגית ב-4.5 מיליארד דולר כנגד נמלי אשדוד וחיפה בגין השביתה. **גלובס**. <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001249167>

גד, ליאור (2023, 14 בפברואר). עימות חריף בין ראשי הבנקאות לשר האוצר. **Ynet**. <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3155183,00.html>

גומברג יוגנר, יפעת (2023, 7 במרץ). מחאת מיסים נגד המהפכה המשפטית. **Mako**. <https://www.mako.co.il/finances-news/Article-cd871d9a977b681027.htm>

דביר, נועם (2023, 18 במרץ). נשיא אוניברסיטת תל אביב: אי ציות לבית המשפט כמו הפיכה צבאית. **ישראל היום**. <https://www.israelhayom.co.il/news/politics/article/13845029>

דגני, קורין (2023, 8 בפברואר). עשרות חברות הייטק תומכות בהשבתת המשק ביום שני. **TheMarker**. <https://www.themarker.com/technation/2023-02-08/ty-article/.premium/00000186-3044-da01-afaf-3777adf20000>

טייטלבוים, שלמה (2023, 27 בינואר). המחאה מתרחבת. **כלכליסט**. https://www.calcalist.co.il/local_news/article/syoft8bni

טרבלסי חדד, תמר (2023, 26 בינואר). ראשי האוניברסיטאות בביקורת נגד המהפכה המשפטית. **Ynet**. <https://www.ynet.co.il/news/article/hjbfmkn3o>

כלכליסט (2023). כ-500 דיקנים ובכירים באקדמיה נגד ההפיכה המשטרית. https://www.calcalist.co.il/local_news/article/rjf0gzaco

לובביץ', ענת ביון, וטל שניידר (2018, 19 ביולי). מחאת הלהט"ב. ההסתדרות והחברות הגדולות במשק מצטרפות. **גלובס**. <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001246718>

מורג, גלעד (2023, 6 באוגוסט). חשש מפוטורים וביטול זכות השביתה, **Ynet**. https://www.ynet.co.il/news/article/hyfvkyps2?utm_source=https://www.ynet.co.il&utm_medium=social&utm_campaign=general_share

נטייב, ארנולד (2023, 19 במרץ). האוניברסיטאות יושבתו? **מעריב**. <https://www.maariv.co.il/news/Education/Article-989305>

נמר, סתיו (2023, 7 באוגוסט). פרופ' אריאל פורת קרא לראשי גופים להשבית את המשק. **מעריב**. https://www.maariv.co.il/news/Education/Article-1028236?utm_source=whatsapp

עצמון שמאיר, עירד (2018, 3 בדצמבר). שביתת הנשים - חברות ההיטק תומכות בצעדי המחאה. <https://www.themarker.com/technation/2018-12-03/ty-article/0000017f-f718-d044-adff-f7f914440000>

פלד, מיקי (2008, 24 בנובמבר). בית הדין לעבודה לא יאשר שביתה פוליטית. **מעריב**. <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3155183,00.html>

פרנקל, יעקב, ופלוג, קרנית (2023, 22 בינואר). <https://www.ynet.co.il/economy/article/sydcvb9io>. Ynet. אזהרת הנגידים.

פרץ, סמי (2023, 10 ביולי). בכירים במגזר העסקי לוחצים על ההסתדרות להשבית את המשק. <https://www.themarker.com/news/2023-07-10/ty-article/.highlight/00000189-3b90-da0e-a59b-bbf3f3850000>. The Marker

צוריאלי-הדרי, קרן (2005, 4 באפריל). המאבק נמשך גם בשטח. <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=901096>. גלובס.

קדרי-עובדיה, שירה, ואפרתי, עידן (2023, 23 במרץ). הסגל הבכיר באוניברסיטה העברית הכריז על סכסוך עבודה. <https://www.haaretz.co.il/news/education/2023-07-23/ty-article/.23/3/23-premium/00000189-82df-d31e-a5f9-ceedf0fb90000>. הארץ.

פסיקה

- ס"ק 21/07, האוניברסיטה העברית נ' ארגון הסגל הבכיר, 2007.
- בג"צ 781/15, ארד-פנקס נ' הוועדה לאישור הסכמים לנשיאת עוברים, 2021.
- בג"צ, בזק החברה הישראלית לתקשורת נ' בית הדין הארצי לעבודה בירושלים, פ"ד מט (2) 1995.
- עס"ק 1013/04, בנק דיסקונט נ' ההסתדרות הכללית, 2004.
- בג"צ 525/84, חטיב ואח' נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד מ (1) 1985 6.
- דיון לז 4-13, מועצת פועלי רמת גן נ' אלקו, לז 4-13 1978.
- דיון שם/2-35, קוזלוביץ נ' ארדן, פד"ע יב 200 1981.
- ס"ק 57697-07-23, מדינת ישראל נ' ההסתדרות הרפואית, 25 ביולי 2023.
- עש"ם 1/86, קוקה נ' רשות השידור, 1986.

אמנות בין-לאומיות

C0871948 Freedom of Association and Protection of the Right to Organize Convention

C098 1949 Right to Organize and Collective Bargaining Convention No. 98

International Convent on Economic Social and Cultural Rights.1966

Compilation of decisions 2018 on the ILO Committee on Freedom of Association

שאר המקורות

- בן-ישראל, רות (1986). השביתה הפוליטית. **עיוני משפט** יא.
- בן-ישראל, רות (2007). השביתה בראי המשפט הציבורי, השביתה, השביתה הפוליטית וזכויות האדם. **ספר ברנזון**.
- גוטוין, דני (2008). המאבק המופרט: על העימות הכוזב בין הסגל האקדמי לבין משרד האוצר. **המרחב הציבורי** 2.
- הברפלד, יצחק, ינון כהן, גיא מונדלק, ויצחק ספורטא (2010). צפיפות ארגונית בישראל 2000–2006. **עבודה חברה ומשפט** יב, 533, 537–539.
- ליטור, לילך (2019). **השביתה: משפט, היסטוריה ופוליטיקה**. למדא: רעננה.
- ליטור, לילך (2022). זכות השוטרים לשבות וגישת החוקתיות הגלובלית. **משפט חברה ותרבות** ד, 383–414.
- מונדלק, גיא (2001). שביתה מעין פוליטית, הוראה מעין פוליטית, הרהורים על בחירות משפטיות והוראתן. **עיוני משפט** 25(2), 343–368.
- קמפ, אדריאנה, טליה שיף, ורמי קפלן (2023). הקדמה. **סוציולוגיה ישראלית** כד(2), 9–19.
- קריסטל, טלי, גיא מונדלק, יצחק הברפלד, וינון כהן, (2015). צפיפות ארגונית בישראל 2006–2012: פיצול מערכת יחסי העבודה. **עבודה חברה ומשפט** יד, 9–35.
- רדאי, פרנסיס (1980). ריבוי פתרונות לשביתות חלקיות: האם לא הוקדח התבשיל מרוב טבחים. **משפטים** י, 279.
- רדאי, פרנסיס (1994). שביתות פוליטיות ושינוי יסודי במבנה הכלכלי של מקום העבודה. **המשפט** 1, 28.
- רם, אורי (2023). מאבק הגמוניה בישראל, סוציולוגיה גרמשיאנית קצרה. **סוציולוגיה ישראלית** כד(2), 105–116.
- שקד, מיכל (1999). תיאוריה של איסור השביתה הפוליטית. **שנתון משפט העבודה** ז, 185.
- ת'ורו, הנרי דויד (1952). **אי ציות אזרחי**. עורך: אייל נווה, תרגום: דפנה לוי. רסלינג.
- Daviter, Falk (2007). Policy-making in the European Union. *Journal of European public policy* 14(4), 654–666.
- Haas, Peter M. (1992). Introduction: Epistemic communities and international policy coordination. *International organization* 46(1), 1–35.

Korpi, Walter (1974). Conflict, power, and relative deprivation. *American Political Science Review* 68(4), 1569–1578.

Korpi, Walter (1983). *The democratic class struggle*. New York: Routledge.

Lévesque, Christian & Gregor Murray (2010). Understanding union power: Resources and capabilities for renewing union capacity. *Transfer: European Review of Labor and Research* 16(3), 333–350.

Litor, Lilach (2023). Collective labor rights of police officers: Global labor constitutionalism and militaristic labor constitutionalism. *Global Constitutionalism* 12.1, 174–213.

Mundlak, Guy (2019). *Fading corporatism: Israel's labor law and industrial relations in transition*. Cornell University Press.

Sabatier, Paul (1998). The advocacy coalition framework: Revisions and relevance for Europe. *Journal of European Public Policy* 5(1), 98–130.

Schmalz, Stefan, Carmen Ludwig, & Edward Webster (2018). The power resources approach: Developments and challenges. *Global Labor Journal* 9(2).

Turner, Lowell (2006). Globalization and the logic of participation: Unions and the politics of coalition Building. *Journal of Industrial Relations* 48(1), 83–97.

Weiss Janet A. (1989). The powers of problem definition: The case of government policy paper-work. *Policy sciences* 22(2), 97–121.

ד"ר לילך ליטור, המחלקה לסוציולוגיה, מדע המדינה ותקשורת, האוניברסיטה הפתוחה.

דוא"ל: lilachli@openu.ac.il